

Полицейска психология

Полицейската психология включва в себе си различни клонове на психологията но най-вече приложната психология и аспектите на полицейската наука. Разбира се, всяка област от приложните дисциплини реализира системата и общите положения на общата психология.

Специфичното тук е, че всеки човек извършва действия и постъпки, които се подчиняват на определени нормативни правила или норми на поведение и те са предмет на изучаване от полицейската психология.

Ясно е, че полицейската психология отчита психичните закономерности на поведението, дейността и личността в сферата на правното регулиране, които имат свои специфични черти, носещи характер на обективни психически страни, условия и механизми.

Наред с изучаването на някои аспекти от общата и социалната психология, пречупени през призмата на полицейската дейност, традиционна е и утвърдилата се близост на полицейската психология юридическата психология. Пресичането на основните черти на техния предмет – престъпно поведение, мотиви за извършване на правонарушения и престъпления, изследване на общественото мнение за престъпността, психологически изследвания за борба с отделни видове престъпления, механизмите на формиране и разпадане на престъпни групи, подбор и подготовка на кадри и така нататък.

По този начин общото за полицейската психология е интегрирането на психологични знания от общата, социалната, юридическата, съдебната и други психологии с оглед изучаването на човешкото поведение и проявите му в областта на правовите норми и

отношения.

Предмет на полицейската психология е изучаването на човешкото поведение и полицейската дейност в тяхната цялост, многообразие и прояви в правовите отношения, а обекта – индивидуално-психическите и социално-психологическите явления, съпровождащи полицейската дейност, психологичните страни, условия и механизми, съдействащи за повишаване на ефективността на тази специфична дейност.

Изучаването на човешкото поведение в правови отношения е в непосредствена връзка с основната връзка с основната функция на полицията за опазването на обществения ред и законност. Полицаяте често се сблъскват с проблема да преценят причините и мотивите на едно или друго поведение или действие, да установят зависимостта на това поведение от социалното обкръжение на индивида, да предвидят последствията от поведението и действията на даден индивид. На основата на целия този процес полицаят може да очертае не само възможните бъдещи действия в конкретната ситуация, но и да организира усилията и действията си за справянето с конкретния случай. Освен това полицаят изработва определени стратегии на поведение, свързани с взаимодействието с колегите, с граждани и нарушители на законите.

Професионализмът изисква тези стратегии да са контролирани, за да се постигне ефективност и емоционална удовлетвореност в това взаимодействие. И не на последно място, полицията опознава себе си и собственото си поведение, което му дава възможност за осъзнаването на ефективен самоконтрол и само регулация.

Обща психологическа характеристика на дейността

От психологична гледна точка понятието дейност се свързва с формата на взаимодействие на личността с обкръжаващата я природа и социална среда, при което субект и обект на дейността встъпвайки в неразривно единство.

Дейността актуализира психическите процеси у човека, особено тези, които определят нейната успешност. Благодарение на взаимовръзката между тях се образува определена структура, обуславяща се от конкретното съдържание на професионалната дейност и характеризираща се с извършване на определени действия, операции и постъпки в тяхното съотношение с целите, мотивите и условията на дейността на субекта. Тя включва не само различни действия или съобщения, но и преживявания – психическа активност във вид на възприятия, мисли, чувства и представи. Различните

форми на активната дейност варират от определени представи до действия и операции, произволно осъществявани по предварително начертан план. Действието е всяко човешко поведение, което има смисъл за субекта.

Кои са основните функции на дейността?

1. Дейността отговаря на определени потребности, които представляват първоначален побудител на дейността на личността и се обусловени от целия ход на историческото развитие на човечеството. Много автори приемат, че актуалните потребности съществуват като определени динамически активни състояния или диспозиции. Тава, което придава специфична особеност на тези състояния и ги отличава от другите състояния на психиката, се свързва с тяхната побудителна сила, устойчивост, подвижност, съдържание и взаимозаменяемост. Побудителната сила на потребностите е най-характерната тяхна особеност. Под влияние на особеностите и условията на дейността потребностите на човека непрекъснато се променят в зависимост от изменението на предмета, който ги удовлетворява.

2. Актуализираните в даден момент потребности привеждат в движение всичките форми на психическа активност и насочват човека към търсене на обекта, който може да ги удовлетвори. Тава се обуславя чрез нормативни или индивидуални действия, т.е. действия, отклоняващи се от правилото, от привичното. Индивидуалните действия на полицаият се отличават според степента на съответствие на неговите действия с действията на другите, със степента на съответствие на неговите действия и действията им в други ситуации и със степента на съответствие на действията му в аналогична ситуация в миналото. Следователно индивидуалното действие на полицаия зависи от своеобразието и личностните особености на действащия субект.

3. Дейността преобразува обкръжаващия ни свят чрез целенасочени действия. Въздействайки с помощта на средствата на труда върху предмета, човек го изменя съобразно по-рано поставената цел. В края на този процес се получава резултат, който първоначално е бил като „идеален” образ в главата на човека. Дейността регулира съзнателно поставената цел, която като закон определя способа и характера на неговите действия. Действието винаги отговаря на определена задача, която е и цел в дадени условия. При това задачите непосредствено се отразяват във формата на изисквания на обществото, във формата на задължения, зададени от обективния свят. За тяхното осъществяване са необходими определени знания, навици и умения, които човек придобива в процеса на решаване на конкретни задачи, т.е. дейността е определен процес, в хода на който се развива човешката личност. Целенасочеността на поведението и дейността на полицаия се характеризира и с това, че обикновено непосредственият опит за достигане на поставените цели се натъква на определени „прегради” и се избира друг път, с други способности на дейност. Така свършено различните способности при извършване на определени действия могат да се свържат с една и съща целенасоченост.

4. Дейността пренася личните качества свойства върху своя предмет. Именно дейността осъществява връзката на човека с предметния свят. Като се изучават

продуктите на дейността, може да се получи определена представа за личността: за нейните замисли и намерения, способности и нагласи .

5. При осъществяването на конкретна професионална дейност личността реализира логически цялостните социални роли, зададени от обществото. Процесът на реализацията на тези роли е немислим без дейността, като всяка роля на конкретен етап определя важни параметри на дейността.

6. Дейността не само изменя обектите, но и приема идеална форма, усвоява се от личността и предизвиква изменения в нейната психика. Това е и причината човек да се развива, да усъвършенства своето развитие. Всяка конкретна дейност може да се конкретизира по редица параметри: нормативност, продуктивност, пълнота, усвоеност, цел на дейността и други, както и тяхното осъзнаване.

7. По своята същност те се характеризира с творчество и колективност, с привличането на редица специалисти с оглед постигането на набеязаните цели, произволно осъществявани по предварително набеязан план.

Психични особености на полицейската дейност

Всяка професионална дейност в психологически план има две страни: подбудителна и извършителна. Външната страна на дейността се характеризира с осъществяването на конкретни действия и операции, които като въздействат върху даден обект, довеждат до определен резултат. Вътрешната страна е психическата дейност, направлявана от определени потребности, мотиви, цели и условия на дейността. В процеса на психическата дейност се отразяват както вътрешната, така и външната страна на дейността, които съществуват в диалектическо единство, присъщо и за дейността на служителя от полицията.

Задачите, които решават полицаите, водещи борба с престъпността, и условията, от които те произтичат, определят някои специфични особености, свързани с вътрешната, така и с външната страна на тяхната дейност. Всичко това се отразява и на състоянието на психичните свойства на личността на полицаия, в това число и на интелектуалния им компонент, на полята на мисленето при изпълняването на отделните психични функции.

Преведените до сега психологични изследвания и анализи разкриват, че за външната страна на професионалната дейност на служителя от полицията е характерно следното:

Тя винаги се осъществява под влияние на различни субективни и обективни фактори:

-представява групова дейност, доколкото в нея са включени служители на МВР и държавни органи и организации, фирми, граждани, длъжностни лица;

-нормативна дейност, т.е. служителят от полицията винаги се съобразява с изискванията на закона и подзаконовите нормативни актове;

- тя е под крайно динамична в зависимост от спецификата на престъпността, за която е насочена.

По своето съдържание дейността на полицията съдържа скрито конфликтно взаимоотношение с правонарушителите, доколкото целите на страните са противоположни. Затова тя:

-е свързана с използването на различни сили, специфични средства и методи;

-е свързана с необходимостта да се действа бързо, настъпателно, да се проявява комбинативност;

-е свързана с координацията на дейността с различните служби, организации, взаимодействие с органи и организации, граждани, длъжностни лица и др.

-е сложна и напрегната вследствие на многообразието на видовете и формите ѝ, липсата на време за решаване на сложно задачи, отговорността за взетото решение;

-е свързана със специфичната потребност от общуване с определен кръг лица чрез използването на неформални въздействия;

-обективно съдържа в себе си определен риск, свързан с недостига на пълна информация за обекта и следователно в определена степен зависи от случайността;

-по своята същност е творческа постоянно свързана с използването на нови, нестандартни способности и начини за постоянна готовност за действия в сложни условия;

-е необходимо да се планира, собствената дейност да се прогнозира действията на правонарушителите и правилно да се насочат необходимите сили за въздействие върху тях;

-се осъществява на основата на формираните у полицаия професионални знания, умения, навици и професионално майсторство.

В тясна връзка с тези особености на външната страна на дейността на служителя от полицията са особеностите на нейната вътрешна страна:

Преобладаващата роля в мотивацията на полицаия играе разбирането за общественополезната същност на професията му, но фактът, че полицейската дейност има характер предимно на интелектуално-волева схватка с конкретните престъпници, повишава значението на мотивите на самоутвърждаване и самоуважение. Това обстоятелство усилва личностния смисъл, но наред с това „маскира“ общественото значение на дейността, затруднява нейното по-ясно осъзнаване.

Служителите от полицията като цяло възприемат цялата система от изисквания, указани от закона, като личностни цели, но възприемането и изпълнението на отделните изисквания е съпроводено с психологически трудности. За тяхното преодоляване е необходимо както формирането на правилно професионално мислене, така и отчитането на факторите, влияещи на деструктурирането на дейността: системата от цели се реструктурира в съответствие с личностните интереси и предпочитания, които не винаги съвпадат с обективните изисквания на полицейската дейност.

Различните условия на протичане на полицейската дейност определят и многообразието от способности, които в повечето случаи са свързани с взаимодействието с други хора, което се разбира и като процес на взаимозавлиание. То се свързва с четири елемента:

-актуалното поведение е функция на непрекъснатия процес на взаимодействие или обратната връзка между индивида и ситуацията, в която той е включен;

-в процеса на взаимодействие човекът е активен деятел, преследващ своите цели;

-на взаимодействието оказват съществено влияние когнитивните и мотивационните фактори;

-решаващо за взаимодействието е ситуацията, която има значение за индивида.

На служителя от полицията е необходим и силен емоционално-волеви самоконтрол, позволяващ да се неутрализират разнообразни негативни фактори, породени от от непосредствения допир с престъпните среди.

В своята дейност полицаят реализира социалната роля на представител на НП, Водещ борба с престъпността.

Полицейската дейност задължава служителя от МВП да действа подобно на изследовател, решавайки задачи с минимални изходни данни с неограничено практическо търсене на правилното им решение. Това се свързва с използването на ролеви игри и формирането на правилна насоченост на действията на служители и сътрудници, на други субекти при провеждането на оперативни игри, комбинации и други.

При осъществяване на своята дейност полицейските служители често попадат в сложни

ситуации. Екстремността, която постоянно присъства в дейността на летеца, оператора и някои други професии, в полицейската дейност се проявява като момент, като епозодично явление. Независимо от това за полицията тя е специфична, защото в повечето случаи не се създава от физически фактори на средата, а от постоянно действащите емоционални фактори. Към емоционалните фактори се отнасят: дефицитът от време, противодействието на заинтересуваните лица, документирането на престъпната дейност и други, а също така и моралната отговорност за приетото решение и сблъсъкът с човешките пороци и престъпления.

Всичко това изисква да се определя степента на професионалната пригодност, да се усъвършенства професионалната подготовка и процесът на обучение на полицейските служители.

Познавателна дейност и оперативна информация в полицейската практика.

Ефективността на информацията в полицейската дейност се определя от нейната полезност и ценност. Ползена е такава информация, която удовлетворява практическите потребности на служителя, дава адекватна представа за обекта и способства за вземане на правилно решение. Ценността на информацията се определя от ефекта, постигнат в резултат на нейното използване. Ценността и полезността на информацията се определя от нейната новост, достъпност и разбираемост на съобщението и зависят от временните ѝ характеристики.

От така дадената характеристика на социалната информация възниква необходимостта от нейния анализ в единство с „механизмите“ на нейното движение. За такъв механизъм служи дейността, свързана с мотивационно-познавателната сфера на човека и неговите потребности.

Спецификата на социалната информация в полицията може да се обясни с няколко фактора:

-тя възниква на основата на спецификата на дейността и се използва с цел профилактика, предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления.

-тя се свързва с осъзнаване от служителя на МВП на целите на определени действия и е насочено към тяхното осъществяване

-тя е свързана с практическото мислене на полицаия като висша форма на отражение на действителността.

-тя не само информира полицаия, но и социално го ориентира, създава „приспособеност на човешкото съзнание”

-те се реализира в дейността, за което наред с потребителите на информацията е необходимо и наличието на материален субстрат на целите, за достигането на която е необходимо извършване на определени действия.

-информация, от момента на своето възникване, се обективира във и от индивидуалното съзнание и предполага групов способ за нейното анализиране.

-в полицейската дейност тя има познавателно, мотивационно-оценъчно и оперативно-управленско значение: изразява системата от потребности на полицията за нейното получаване.

-дейността е този механизъм, чрез който се реализира процесът на получаване на оперативна информация.

Обобщавайки казаното, процесът на познание в полицейската дейност се свързва главно с дейността по получаването на информация за обектите, представляващи интерес и непрекъснатото включване на офицера от полицията във все по-нови връзки и отношения. Той е свързан с неговата активност, подбужда го към търсене, получаване, преобразуване и производство на нова информация и изработване на нови способности за действие и тяхното използване в оперативната практика в съответствие с обществените потребности.

Специфични особености на полицейската дейност

Вероятно прогнозиране. Доколкото на полицаю му се налага да взема решение при липса на информация за престъпно проявените лица, неговата дейност добива характер на вероятностна прогноза. Например може да се прогнозира: общата борба с престъпността на обслужваната територия, работата по оперативните дела, предстоящите оперативни мероприятия, действията на определен участък при конкретна обстановка и други. То е свързано и с насочването на дейността на другите участъци в полицейската дейност.

Многоаспектност на обектите за изучаване и въздействие. Обективното съдържашата се в самата дейност възможност за неуспехи, предизвиква от противодействията на престъпната среда, придава на мисленето на полицаю такава особеност като многоаспектност на формирането на плана за действията на операциите. Това създава допълнителна варианти за действие в случаите, когато могат да възникнат непредвидени обстоятелства, затрудняващи или напълно изключващи решаването на оперативните задачи. Тези допълнителни варианти осигуряват по-голямата надеждност и успешност при осъществяването на оперативните мероприятия.

Интуиция. Присъщата на полицейската работа естремалност, ограничеността на времето за осъществяване на отделните действия и операции формират у полицаю такава особеност на мисленето, като интуицията. Интуитивните решения като правило не се осъзнават, доколкото ограничеността на времето не позволява това. Интуицията на полицаю зависи от много фактори, към които се отнасят: богат професионален опит, задълбочени знания и умения, възможност за бърза оценка на факторите и събитията и тяхното обобщение с оглед конкретната обстановка и други. Голяма роля при интуитивните решения играе и умението за бързо ориентиране в обстановката. Както показва практиката, вземането на интуитивни решения е повечето случаи се определя от психичното състояние – бодрост, спокойствието, увереността в силите и в благоприятния изход от ситуацията стимулират процеса на интуитивно приемане на решения, а отрицателните състояния – страх, неувереност и други - ги затрудняват или ги правят почти невъзможни.

Практическа насоченост. Те се определя от това, че офицерът от полицията взема решения както на основание на анализа и оценката на явлениято като цяло, така и на отделни факти, събития и обстоятелства. В полицейската работа е невъзможно

игнорирането на отделни части и детайли. Възможността да се обхване ситуацията и като цяло, и в детайли е основната характеристика на практическата насоченост на служителя от полицията. Тя се проявява и при отчитането на силите, средствата и методите за успешното решаване на служебни задачи.

Евристичност , характеризираща се с търсенето на нови пътища, способности и средства за решаване на практически задачи. Полицаят е принуден да създава на основата на комбинации от известните ми способности други, нови за решаване на определени задачи. Това произтича от самата дейност, където няма единен „шаблон“ за разкриване на определени престъпления, необходимо е творчество при решаването на определени задачи.

Оперативност, която предполага да се вземат мигновени решения в сложна и бързо изменяща се оперативна обстановка, при недостиг от време, в критична ситуация и други.